

РОЛЬ КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУР АГРАРНОГО СЕКТОРУ В ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У СВІТОВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

Мета статті полягає у формуванні основних засад соціоекономічної переорієнтації процесів в аграрному секторі економіки та виявити основні системоутворювальні елементи сільського економічного простору на основі реалізації принципу корпоративізму. У процесі дослідження застосовано загальнонаукові методи – абстрактно-логічний, зокрема прийоми індукції та дедукції, аналогії та співставлення (для систематизації і теоретичного узагальнення наукового бачення системоутворювальних елементів сільського економічного простору), синтезу (для вироблення рекомендацій щодо взаємодії регіональних органів управління зі суб'єктами господарювання). Досліджено сутнісні та науково-прикладні аспекти становлення агросоціоекономіки в системі розбудови соціоекономічної моделі. Визначено доцільність переходу агросфери, сільського сектора, сільських територій на соціально-економічний тип розвитку. Агросоціоекономічна субмодель розглядається як стратегічна мета розвитку аграрного сектору економіки України. Визначено суть сільського економічного простору як середовища відтворення і розвитку природної, економічної та соціальної сфер. Обґрунтовується доцільність створення організаційних структур на основі самоорганізації населення, які спрямовані на розвиток людського капіталу, формування підприємницького ресурсу на селі. Розвиток корпоративізму в аграрному секторі розглядається як інноваційний продукт, одержаний у результаті взаємодії держави та агропідприємців. Проведене дослідження дало змогу обґрунтувати доцільність розвитку сільських територій України на засадах корпоративізму. Отримані результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності місцевих органів влади.

Ключові слова: соціоекономіка; агросоціоекономіка; агросоціоекономічна політика; синергетичний ефект; система; соціально-економічний розвиток, корпоративізм.

Постановка проблеми. Підсистема агросоціо-економічного призначення є складовою системи соціоекономічної моделі майбутнього України [1, с. 6]. Вона повинна виконувати соціально-економічну, суспільно-політичну та державотворчу функції. Переорієнтація агросфери на засадах соціоекономіки забезпечить системну трансформацію аграрної політики в багаторазово ефективнішу агросоціоекономічну політику. Аграрна сфера, набуваючи соціоекономічного змісту, відповідної суспільної та соціальної результативності, покликана стати однією з основ відродження вітчизняного селянства та сільських поселень. Це знаходитиме відображення в нарощуванні потенціалу сільських територій та ефективнішому веденні сільськогосподарського виробництва.

У контексті концепції збалансованого розвитку економічний простір розглядається як середовище відтворення і розвитку природної, економічної та соціальної сфер. Регіональний економічний простір трансформується в систему взаємодій, що виникають у процесі економічної діяльності суб'єктів господарювання та окремих підсистем: економічної, соціальної, природної. За рахунок оптимізації цих взаємодій забезпечується

синергетичний ефект. Оптимізація економічного простору дозволяє, з одного боку, знижувати витрати суб'єктів господарювання за рахунок ефективних взаємодій; з іншого боку, оптимізувати розміщення і домагатись збалансованості соціально-економічного розвитку території в цілому. Сільський економічний простір є органічною частиною єдиного економічного простору.

Характеризуючи сільський розвиток як процес, який відбувається в межах сільських територій і охоплює всі складові сільської територіальної підсистеми суспільства, слід відмітити, що вимірами сільського розвитку не можуть бути виключно економічне зростання й економічний розвиток. Галузевий відбиток сільського розвитку ідентифікується через економічну сферу, що представлена різними видами (аграрні та позааграрні) виробничо-господарської діяльності, територіальний – через рівні сільських територій. Соціальний аспект сільського розвитку проявляється через рівень розвитку поселенської мережі, соціальної інфраструктури, якості життя населення, екологічний – віддзеркалюється у стані довкілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціоекономічні дослідження в Україні започаткувала

і вивела на високий рівень дослідження соціально-економічних і безпосередньо виробничо-господарських процесів та відносин на селі, з урахуванням інтересів села, селянства та сільських територій, Л. О. Шепетько та її наукова школа [3]. Дослідниця Л. І. Федулова розглядає розвиток соціоекономіки як основу інноваційно-технологічного поступу нашої країни [4]. Фундаментально-стратегічною базою соціоекономічного розвитку України стали результати досліджень В. Гейця, в яких соціоекономічний розвиток і відповідні йому суспільні та соціально-економічні відносини розглядаються в контексті загальніших державотворчих позицій [5]. У соціоекономічній моделі майбутнього України визначальну роль учений відводить соціальному капіталу. Необхідність агросоціоекономічного розвитку й відповідних йому відносин підтверджує і В. В. Юрчишин [1]. Водночас прикладні аспекти соціоекономічного розвитку аграрного сектору потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження – сформулювати основні засади соціоекономічної переорієнтації процесів в аграрному секторі економіки.

Вигляд основного матеріалу. Під агросоціоекономікою розуміють соціоекономіку, яка формується в агросфері. Соціоекономіку трактують як наукову дисципліну, що об'єднує ідеї й результати всіх соціальних наук, які вивчають різні аспекти економічної та інших форм поведінки людини, що спираються на свободу вибору [2]. Зокрема, М. Шабанова привертає увагу до того, що соціоекономіка завжди співвідноситься з її базовою науковою основою – економікою – як частковість із цілим. Використання соціоекономічних ідей у розвитку країн, окремих регіонів чи галузей забезпечує досягнення надійнішої та ефективнішої єдності окремих складових системи. Взаємодіючи між собою, проникаючи одна в одну і взаємозбагачуючись при цьому, вони ефективніше проявляють наявний у кожній такій складовій потенціал і забезпечують ефект синергії.

Як частина соціоекономічної системи агросоціоекономічна підсистема складається зі соціальних, економічних, правових, організаційних та інших системозабезпечувальних складових. Її становлення відбуватиметься на засадах системосинтезу, здійснюваного як єдиний соціально-економічний процес, у якому неможливо виділити ні економічну, ні соціальну складову в «чистому» вигляді, оскільки вони є взаємозалежні і взаємодоповнювальні [6]. Тому агросоціоекономіка забезпечує ефективне злиття в єдину соціальних, економічних та всіх інших складових розвитку, надаючи цьому соціальному явищу характеру завершеної цілісності. Цілеспрямована взаємодія всіх елементів агросоціоекономіки, їхнє взаємне проникнення, збагачення та ефективний прояв створюваного потенціалу кожного з них в інтересах функціонування системи загалом забезпечить підвищення ефективності національної, регіональної, галузевої та місцевої економіки. Вони повинні бути зорієнтованими на одержання як проміжних, так і кінцевих результатів.

Важливим елементом ефективного функціонування агросоціоекономіки є системне управління, яке поєднує правові, інституціональні, організаційні та інші складові управлінської системи. Успіх агросоціоекономічного

розвитку забезпечується ефективним проявом усіх складових елементів та ефективним розвитком усіх сукупних виробництв.

Метою стратегії розвитку аграрного сектору є забезпечення поступу сільського господарства, стабільні, прозорі й рівні умови для діяльності всіх суб'єктів агропромислового комплексу і надходження інвестицій в усі його галузі. Результатом упровадження стратегії має стати створення високоефективного, конкурентного, спеціалізованого аграрного сектору економіки, який забезпечить Україні провідну роль у світовому аграрному поділі праці, продовольчу безпеку країни та її громадянам, а також закладе умови для інтеграції в Європейський Союз [7]. Із позиції агросоціоекономіки ці завдання повинні бути розширені з урахуванням комплексу соціальних проблем у сільській місцевості і створенням соціального капіталу.

Аграрний сектор економіки України представлений різними організаційно-економічними формами, із різним рівнем ефективності господарювання та різними можливостями впливати на соціоекономічний розвиток. Інституціональні зміни, що відбулися в українській економіці, насамперед пов'язані з трансформацією відносин власності – від суспільної до приватної форми – та подальшим створенням корпоративних структур. Корпоративізм, під яким розуміємо форму соціальної організації, за якої основні політичні, соціальні та економічні рішення приймаються оформленими корпоративними групами, ґрунтується на наявності відповідної соціальної структури суспільства й певних моделях поведінки економічних агентів. Інтегральні корпоративні структури є основою економіки більшості країн і мають неабияке значення для подальшого розвитку економіки України та її інтеграції у світовий економічний простір, забезпечуючи конкурентоспроможність продукції вітчизняних виробників.

Вітчизняні корпоративні структури мають свої специфічні форми. В аграрному секторі вони зазвичай представлені агрокорпораціями та агрохолдингами. Українські аграрні корпоративні утворення – це переважно несільськогосподарські вертикально інтегровані компанії, для яких сільськогосподарське виробництво не є основним видом діяльності, але які займаються ним, створюючи у своїй структурі аграрні підприємства. Вони створені на основі зарубіжних інвестицій та коштів вітчизняних фінансово-промислових груп задля забезпечення власного виробництва сировиною та збільшення власного капіталу за рахунок переведення аграрного виробництва на індустріальну основу. Великі капіталовкладення в розвиток виробництва та у вертикальну інтеграцію дали їм змогу доволі легко подолати бар'єри входження в галузь і стати її лідерами. Однак такі структури не сприяють соціоекономічному розвитку. Особливе занепокоєння викликають:

- надмірна концентрація в одних руках земельних ресурсів, монополізація ринку сільськогосподарської продукції;

- витіснення з агробізнесу традиційних форм ведення сільськогосподарського виробництва – аграрних підприємств і фермерських господарств;

- зростання безробіття на селі;
- нерациональне використання земельних ресурсів;
- погіршення екологічних умов;
- відсутність соціально-економічного розвитку сільських територій.

Лобіюючи свої інтереси, вони прагнуть безпосередньо вбудувати в суспільство свої цілі та процедури як інституціональні правила. З інституціонального погляду це можна ідентифікувати як незбалансований інституційний розвиток, який породжує певні мотивації в поведінці суб'єктів господарювання, спрямовуючи їх на експлуатацію природних ресурсів та ігнорування соціально-економічних завдань розвитку суспільства [8, с. 49]. Тенденція до експансії в усі сфери соціального життя загрожує порушенням балансу спеціалізованих і комплексних ролей як в інституціональній структурі аграрного сектору, так і загалом у суспільстві, руйнуванням місцевих аграрних комплексів, а за досягнення певної критичної межі створює загрозу функціонуванню цілої агросоціоекономічної системи.

На протидію великим корпоративним структурам повинні створюватися інші організаційні структури, основою яких мають бути інститути самоорганізації населення. Державну політику належить спрямовувати на розвиток людського капіталу, формування підприємницького ресурсу на селі та підтримку самоорганізуючих структур, які можуть стати перспективними формами корпоративізму в аграрному секторі. Їх можна розглядати як інноваційний продукт, одержаний у результаті взаємодії держави та агропідприємств, метою якого є мінімізація трансакційних витрат у процесі генерації виробничих інновацій [9, с. 82].

Конкуренція корпоративних селянських господарств із великими корпоративними структурами можлива за умови пошуку своєї ніші на аграрному ринку, розбудови інфраструктури аграрного ринку, розгортання процесу корпоративного самонавчання сільського населення, створення мережі бізнес-інкубаторів, де

очочі вивчатимуть основи агропідприємництва, одержать навички ведення фермерського господарства й опанують корпоративну культуру. Сучасна інформаційна та ринкова інфраструктура в поєднанні з агропідприємцями на основі державної управлінської компанії дасть змогу створити агрохолдинг, засновниками якого будуть жителі села, що повністю відповідає агросоціоекономічній парадигмі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Стан сільських територій України на сьогодні характеризується погіршенням демографічної ситуації, активними міграційними процесами, відсутністю доступних джерел доходів у сільській місцевості, значним рівнем зносу об'єктів інфраструктури, незадовільним рівнем забезпечення сільського населення соціально важливими послугами, погіршенням умов навколишнього природного середовища, економічними втратами внаслідок інтенсифікації природних стихійних явищ. Забезпечення цілісності розвитку сільського економічного простору є можливим лише за умови повноцінного функціонування всіх підсистем та взаємопов'язувальних елементів. Розвиток сільського економічного простору повинен забезпечити виконання всіх функцій сільських територій, зокрема соціальної, економічної, демографічної, виробничої, історико-культурної, природоохоронної і рекреаційної, фінансової та управлінської. Це сприятиме соціально-економічному відродженню сільських територій, посилить підприємницькі ініціативи за рахунок повного використання внутрішнього потенціалу, поліпшить інвестиційний клімат та забезпечить формування конкурентного середовища на селі. Саме такий підхід передбачає соціоекономічна трансформація аграрної сфери на основі реалізації принципу корпоративізму. Зміна методів господарювання на селі на користь корпоративізму забезпечить вирішення конкретних соціальних проблем і забезпечить відповідну трансформацію інституціонального середовища аграрного сектору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Юрчишин В. В. До проблеми системної переорієнтації розвитку агросфери на засадах соціоекономіки / В. В. Юрчишин // *Економіка АПК*. – 2013. – № 11. – С. 6–17.
2. Шабанова М. А. Экономика и экономическая социология: точки размежевания и интеграции / М. А. Шабанова // *Экономическая социология*. – 2005. – Т. 6, № 5. – С. 12–27.
3. Сільський сектор України на рубежі тисячоліть. – Т. 1. Потенціал сільського сектора / [Л. О. Шепотько, І. В. Прокопа, С. О. Гудзинський та ін.]. – К. : ІЕ НАН України, 2000. – 396 с.
4. Соціогуманітарний аспект інноваційно-технологічного розвитку України / [за ред. Л. І. Федулової]. – К., 2007. – 422 с.
5. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація : наук. доп. / О. М. Бородіна, В. М. Геєць, А. О. Гуроров та ін. ; [за ред. В. М. Гейця, О. М. Бородіної, І. В. Прокопи]. – К. : ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2012. – 56 с.
6. Костюк В. Н. Теория эволюции и социэкономические процессы / В. Н. Костюк. – М. : Эдиториал УРСС, 2004. – 276 с.
7. Дем'яненко С. І. Сучасна аграрна політика України: принципи та перспективи. Формування ринкової економіки / С. І. Дем'яненко // *Аграрна економічна освіта в розбудові конкурентоспроможного сільського господарства України* : зб. наук. пр. – К., 2009. – С. 9–16.
8. Бородіна О. М. Інституційний розвиток сільського господарства та села України і Росії та його гармонізація з європейською політичною практикою / О. М. Бородіна // *Економіка України*. – 2012. – № 11. – С. 48–61.
9. Загурський О. М. Інституціоналізація корпоративних процесів в аграрній сфері / О. М. Загурський // *Економіка АПК*. – 2014. – № 1. – С. 79–84.

И. О. Корчинский,
Львовский национальный аграрный университет, г. Львов, Украина

РОЛЬ КОРПОРАТИВНЫХ ФОРМИРОВАНИЙ АГРАРНОГО СЕКТОРА В ИНТЕГРАЦИИ УКРАИНЫ В МИРОВОЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОСТРАНСТВО

Цель статьи заключается в формировании основных положений социоэкономической переориентации процессов в аграрном секторе экономики и выявлении основных системообразующих элементов сельского экономического пространства на базе реализации принципа корпоративизма. В процессе исследования применены общенаучные методы – абстрактно-логический, в частности приёмы индукции и дедукции, аналогии и сопоставления (для систематизации и теоретического обобщения научного видения системообразующих элементов сельского экономического пространства), синтез (для разработки рекомендаций по взаимодействию региональных органов управления с субъектами хозяйствования). Исследованы сущностные и научно-прикладные аспекты становления агросоциоэкономики в системе развития социоэкономической модели. Определена необходимость перехода агросферы, сельского сектора, сельских территорий на социоэкономический тип развития. Агросоциоэкономическая субмодель рассматривается как стратегическая цель развития аграрного сектора экономики Украины. Определена сущность сельского экономического пространства как среды воспроизводства и развития природной, экономической и социальной среды. Обосновывается целесообразность создания организационных структур на основании самоорганизации населения, которые нацелены на развитие человеческого капитала, формирования предпринимательского ресурса в сельских территориях. Развитие корпоративизма в аграрном секторе рассматривается как инновационный продукт, полученный в результате взаимодействия государства и агропредпринимателей. Проведенное исследование дало возможность обосновать целесообразность развития сельских территорий на основании корпоративизма. Полученные результаты исследования могут быть использованы в практической деятельности местных органов управления.

Ключевые слова: социоэкономика; агросоциоэкономика; агросоциоэкономическая политика; синергетический эффект; социоэкономическое развитие; корпоративизм.

I. A. Korchynskyi,
Lviv National Agrarian University, Lviv, Ukraine

THE ROLE OF AGRICULTURAL SECTOR IN THE INTEGRATION OF UKRAINE INTO A GLOBAL ECONOMY

Purpose. Aim of this paper is to build the basic principles of socioeconomic reorientation processes in the agricultural economy sector and identify the main elements of the system-rural economic space based on implementing the principle of corporatism.

Methodology of research. The study used general scientific methods – abstract-logical, including methods of induction and deduction, analogy and comparison (for theoretical generalization and systematization of scientific vision backbone elements of Rural Economic Area), synthesis (making recommendations on cooperation with regional management entities).

Findings. Investigated the essential scientific and practical aspects of becoming agrosocioeconomic and socioeconomic type of development. Determined feasibility of transition-sphere, the rural sector, rural areas for socioeconomic development type. Agrosocioeconomic submodel is seen as a strategic objective of the agricultural sector of Ukraine. Defined the essence of rural economic space as a medium of reproduction and development of natural, economic and social spheres. Substantiates the feasibility of establishing organizational structures on the basis of self-directed of human capital development, the formation of entrepreneurial resources in rural areas. The development of corporatism in the agricultural sector is seen as an innovative product obtained by the interaction of state and agrobusinessmen.

Originality. The study made it possible to justify the development of rural areas of Ukraine on the basis of cronyism.

Practical value. These results can be used in the practice of local authorities.

Keywords: socioeconomics; agrosocioeconomics; agrosocioeconomic policy; synergies system; socio-economic development; corporatism.

Рецензенти: Євчук Л. А., д. е. н., професор;
Яремко Ю. І., д. е. н., доцент.